

вредности”. Периодизацијски и проблематски обухвативши нашу културу у континуитету од најранијих трагова, до средине минулог века, Петар Пијановић је овом својом књигом, са великим успехом, завршио грандиозан посао и, у четири тома и на преко две хиљаде страница текста, објединио и сачувао за будућност детаљно елаборирана свеочанства о нашем постанку и опстанку кроз вихоре векова на раскрсници путева.

Др Срђан В. ОРСИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
srdjanorsic@gmail.com

ЛИЦА ЛИРИКЕ

Андрија Радуловић, *Генерал и ласџа*, Удружење књижевника Црне Горе, Подгорица, 2021

У разгранатом лирском опусу који Андрија Радуловић (1970) предано изграђује још од половине последње деценије прошлог века није необично да се једно за другим, или покаткад једно са другим, у истој песми, сусрећу и ступају у дијалог различита лица лирике, говорећи различитим гласовима, у различитим регистрима и остварујући при томе различите ефекте. С једне стране, указује нам се позиција чистог, у себе загледаног певања, које жели да каже своју реч о речи самој, о песми и поезији (које би тада требало да разумемо као исписане великим почетним словима – Песма и Поезија). С друге стране, песникова реч, излазећи из основне аутореференцијалне равни, открива разлоге за своје постојање у сталној напетости између идеала (Песме и Поезије) и доживљаја стварности који је пресудно обојен трагичним бојама. Када конкретизује свој одговор на ово стање трајног, за човеков положај у свету карактеристичног несклада, Радуловићева поезија се не држи само једне могућности него настоји да опроба више њих, рачунајући, највероватније, да би опредељење за само један одговор сузио и тиме нетачно приказао оно што може да учини Песма.

Ову општу и можда превише апстрактно постављену оцену покушаћу да оправдам указујући на поједине песме из Радуловићеве нове књиге *Генерал и ласџа* (2021). Песма која отвара ову брижљиво компоновану збирку носи наслов „Рекао си птица”, и у њој наилазимо, на самом почетку (дакле, на једном изузетно повлашћеном месту), метафору жар-птице из чијих крила (рањених?) настаје поезија:

Кад склопи крила
Огањ
Исписаће име
Из којег ће прокапати
Поезија

Поезија је овде схваћена као један животни однос, а не само као низ речи исписаних пером или изговорених гласом. Радуловић овде своје стихове гради са јасним алузијама на начин певања Бранка Миљковића и Васка Попе и њихово сучељавање са ватром и песмом.

Икаре брате
Крик је твој лет.

Пошто исконска реч говори о трагичном доживљају света, она је крик, првобитни вапај, а онај ко је изговара, сада се из жар-птице преображава у другог огњеног јунака, у Икара, кога песник, који са њим дели жељу за далеким и можда недостижним вредностима, назива братом. У речима „Икаре брате” немогуће је не чути одјек Попиног „анђеле брате” из песме „Каленић”. Митској фигури Икара, очигледно важној у његовом индивидуалном поетичком нацрту, песник ће се обратити и на другим местима у књизи, карактеристично идентификујући човека са песмом „што сања / о лету” („Икар”).

Нешто даље у уводној песми, Радуловић веома ефектно наставља обраћање небеском прахероју, укључујући сада, поред алузија на књижевну традицију, и везу према сопственом делу, према књизи песама *Огњено ребро* (1998), која је, уз књигу *Снијежна азбука* (2007), његово до сада највредније појединачно остварење (синтагма „огњено ребро” појављује се и у песми „Вучја глад”).

Украо сам твоје ребро
Вјерујући
У име
У ријеч
У логос

Круг значењских могућности који оцртава песма „Рекао си птица” сада се додатно проширио и укључио наговештај да се осликана песничка драма одвија на позадини коју је образовала једна друга огњена реч – реч дошла из оног ватреног жбуна из којег се Свевишњи обратио Мојсију.

Тако је Радуловићева песма, иако у изразу сведена, чак шкрта са речима, успела да у свој аутореференцијални слој унесе универзалну симболику хришћанства, симбол песника као човека кога покреће тежња

за оним што га превазилази, као и архајски симболизам који је скривен у представи о жар-птици. Заиста, песма знатних вредности!

Али није то једина песма вредна подробнијег читања и тумачења у књизи *Генерал и ласџа*, нити је једина у којој њен аутор допушта да до израза дођу различита лица лирике. У праву је Илија Лакушић, који у лапидарном поговору уз књигу каже да је Радуловићевом поетском рукопису својствен приступ обојен „фином иронијом и црним хумором”, јер то је заиста интонација која доминира код овог песника, али она не искључује деловање других и другачијих тоналитета. Иронијско-(црно) хуморни, а могли бисмо да додамо и критички импулс, повезује Андрију Радуловића са читавим низом истакнутих песничких пројеката из последњих 40–50 година, од Новице Тадића и Бране Петровића, до Бећира Вуковића. Спој са Браном Петровићем, међутим, доводи Радуловића у сродство и са лиризмом Александра Секулића, и о вероватном постојању такве поетичке везе сведоче оне песме из књиге *Генерал и ласџа*, у којима је, уместо сведеног израза, на делу широко асоцијативно надовезивање слика и стихова. Такве су, рецимо, из првог од укупно четири циклуса, песме „Ријеч са извора” или „Читање”, у којима се успоставља однос између песниковог (и нашег) времена и Његошевог Ловћена:

Који сања
Поезију.

Вредносни примат, разуме се, припада Његошевом добу, али у том поређењу песник ни своје времену не приписује негативни квалитет, бар не када је у питању однос према песништву. Он каже да:

Поезија сипа
У октобру
Као киша.

Логиком асоцијација грађене су и неке друге песме у новој Радуловићевој књизи, међу којима најизразитије ту логику заступају оне под насловима „О леду као о љубави”, „Црна суза” и „Огледало”. Оне обелодањују још једно од могућих лица лирике, лица наглашене торжествености и лишеног критичко-иронијске дистанце. Те песме функционишу у првом реду као одавање почаста песницима којима су посвећене (Б. Петровићу, А. Секулићу и М. Еминеску). Сентименталност коју оне наговештавају, снажно изражава песма „Први снијег”, посвећена песниковој мајци. У њој је Андрија Радуловић, захваљујући личном животном уделу, превазишао ограничења асоцијативне произвољности. Финале ове песме је прави бисер:

Млади снијег пада
На њен олеандер
И стихове моје.

Своје критичко-иронијско, могло би да се каже и: ангажовано лице, лирика Андрије Радуловића показује претежно у трећем и четвртом циклусу, у којима се стихови надовезују на мотиве из историје, односно књижевности уметности, најчешће тако што успостављају амбивалентан однос према вредностима тих мотива. Оне се никада не одбацују у целисти, већ песников говор ради на томе да покаже њихову нестабилност и ограниченост.

Читаоцу би требало скренути пажњу на песме које исказују дубоке егзистенцијалне слутње, испуњене тоновима упозорења на скривене опасности које прете лирском субјекту. Пре свега, таква је песма „Као да постоји”, коју можемо разумети као израз борбе против неког личног демона, који:

Листа моју љубав
Као добро јутро
Пије моју ракију
Жмирка и пирка
Иза завјесе.

Судећи према песми сродних значења „Листање”, овај као-да-постојећи демон можда има социјално-политички родослов. Зато је несумњиво социјално-политичког порекла „Генерал и ластва”, минијатура по којој је читава књига добила наслов. Схваћена као критика наших дана, ангажована у стварности и изричита толико да постаје готово документ о њој, та песма изражава своје вредносно опредељење једном језички једноставном, али стилистички сложенем фигуром, у којој се повезују две синегдохе:

Већа је ластва
Од генерала.

Указивањем на ово ангажовано лице лирике, употпуњује се слика о новој песничкој књизи Андрије Радуловића. Она је разноврсна у изразу, јер настоји да обухвати и својим говором заступи разноврсне начине на које поезија има и хоће да нам каже нешто битно. Њен аутор, песнички посвећеник, може да буде веома задовољан својим новим делом, јер је њиме достигао, а у понечему и премашио највише тачке у свом досадашњем стваралаштву. Појединим песмама (пре свега, уводном „Рекао си птица”), Радуловић је поставио изазов критичарима и тумачима савременог песништва. Уколико тај изазов буде прихваћен, овај

песник ће и у овдашњем културном простору добити пажњу какву заслужује, и какву је већ придобио бројним преводима његових дела на стране језике.

Др Саџа М. РАДОЈЧИЋ
Универзитет уметности у Београду
Факултет ликовних уметности
Теоријски одсек
sasa.radojic@gmail.com

О ПОЧЕЦИМА И ТЕМЕЉИМА СРПСКЕ НАУКЕ О КЊИЖЕВНОСТИ

Јован Пејчић, *Пушјеви српске науке о књижевности*, Српска књижевна задруга / Лесковачки културни центар, Београд, 2020

Дугогодишњи рад Јована Пејчића на пољу историје српске књижевне историографије и историје српске књижевне критике, утемељен у његовим антологичарским, приређивачким, књижевнокритичким и културноисторијским прегнућима и истраживањима – оваплоћен је у синтези знаковитог наслова – *Пушјеви српске науке о књижевности*. У овој књизи од изузетног значаја за српску науку о књижевности означени су њени почeci и међаши – у сфери историје српске књижевности, књижевне критике, есејистике и у уметности бесеђења.

Уводни текст теоријске природе – о начелима науке о књижевности и њеном разврставању – упућује на основни став аутора који се тиче јединства темелних начела књижевне науке (афирмације, актуализације и проблематизације), самим тим и јединства књижевног зналства (књижевне критике, историје књижевности и теорије књижевности), и открива основну идеју књиге – представити почетке и кључне појаве у српској науци о књижевности, у којој се три њене дисциплине нужно преплићу и прожимају.

Унутар оквирног прстена који чине пролог и епилог – поменуто одређење теоријског типа и завршна рефлексција о нужности сталног истраживања, непрекинуте и непрекидне запитаности над важним питањима промишљања о књижевности – налазе се три целине: „Основи”, „Печати”, „Односи, суседства, личности”. Композиција књиге управо открива путеве којима се кретао истраживач – од одређења основа, почетака, преко најважнијих смерница, до личности које су биле опредељујуће за нашу књижевну науку.

Текст који отвара одељак „Основи” најпре утврђује пут којим се кретала српска књижевност – да ли је раскрсница на коју је у једном